

עולה לירושלים, והיו כל ישראל מתכנסים לשמוע את קולו (שהיה ערב. כיצד היה מהלל ומשבח את הקדוש ברוך הוא) פעם אחת לא עלה וכו' ואכר מן העולם (כמובא במלכים א' כ"א) מי גרם לו זאת - על ידי שלא עלה לירושלים בראיה לכבד את הקב"ה ממה שחננו, ע"כ. ומתוכן דברי המדרש רואים עד כמה היה קולו של נבות נעים ונפלא, וכמה חשוב ויקר היה שכיבד את הקב"ה ממה שחננו בשירה ובזמרה, עד שבולזולו בזה קרה מה שקרה ונאכר מן העולם.

ויחכן לומר שלכן היתה סיבת עונש מיתתו של נבות על ידי שאחאב רצה שיתן את כרמו שהיתה נחלת אבותיו של נבות, כמובא בפסוקים (שם). והענין בזה, שכל חלק וחלק שיש ליהודי בארץ ישראל הרי הוא שייך לשורש נשמתו, ואפילו אם אדם מכר את חלקו - עדיין לא הסתלק שרשו ממנו, ולכן הקפידה התורה שבכל יובל ישוב כל אחד לאחוזת אבותיו - לשרשו. ומכיון שנבות פגם בענין השייך לחלקו ולשורש נשמתו שחננו השי"ת לו באופן מיוחד - לכן היתה סיבת מיתתו בכך בדבר אחוזתו השייכת לשורש נשמתו.

ובודאי מרובה מרה טובה. שאם האדם זוכה ומכבד את השי"ת ועובדו במעלותיו ובתכונות המיוחדות לו - ודאי שהשבח הוא חשוב ומושלם וגורם נחת רוח מיוחד לו ית'.

וראה ב"עשרה מילי דחסידותא דרב" (מובא בתשובת הגאונים שע"ת סי' קע"ח, ובראש ספר האורה לתלמידי רש"י, מובא בסדר הדורות בערך אבא) ששם מונה דברים נפלאים בהם היה רב זהיר טפי, כגון שמעולם לא הסתכל חוץ לד' אמותיו, וכן שלא שח שיחה בטלה מימיו, ועוד הנהגות נשגבות של קדושה, עם כל זה לא ויתר על ענינו המיוחד השייך לו. כי מובא שם שהיה נוהג לעלות לחרגם בקריאת התורה, מפני שהיה קולו ערב. הגם שאין הלכה זו לעיכובא, כמבואר בפוסקים [עין בביאור הגר"א אוה"ח סימן קמ"ב] וכן אין הגדול מתרגם לפני הקטן מפני הכבוד [כמובא בשו"ע שם]. אעפ"כ לא השתמט מהנהגה פשוטה

[1234567]

זו לעלות ולתרגם לפני העם, כי זה היה ענין מיוחד שחננו השי"ת בו, וראה לנפשו צורך מיוחד וחשיבות רבה כנ"ל, לכבד את בוראו כמה שחננו באופן מיוחד.

תיקונים המיוחדים לכל אחד ואחד

מובא מהאר"י הק' (בשער הגלגולים הקדמה ט"ז) בסוד מאמר הגמ' (שבת קי"ח ע"ב) "אבוך במאי זהיר טפי", וכן במסכת מגילה (דף כ"ח) "כמה הארכת ימים אמר לי' וכו'" שכל אחד אמר ומנה מעלה אחרת כסיבה לאריכות ימיהם – שהמה ההנהגות המיוחדות לכל אחד ואחד, כי הם היו יודעים כל אחד תיקונו המיוחד לו ונוהרו בו באופן מיוחד והתנהגו בהם כל ימיהם.

ומבואר מה שמקשין העולם על המובא בגמ' (חולין ק"ה ע"א) על כמה אמוראים שאמרו על עצמם שהוא חלא בר חמרא (חומץ בן יין) לגבי אביו כמה שלא היה נוהר בהנהגה המיוחדת שהיה נוהג בה אביו. ומקשים, מדוע גם הוא לא נהג במידה הטובה של אביו, ולא היה צריך לקרוא על עצמו חלא בר חמרא עקב כך – אלא יובן בכל האמור, כי כל הוזהירויות הללו נבעו מכך שהם היו עניניהם המיוחדים של כל אמורא ואמורא, וטרם הגיע לדרגתו של אביו, ואילו היה מתנהג כאביו, היה זה אצלו ענין שלמעלה ממדרגתו, שכאמור אל לו לאדם להרום ולילך בגדולות ובנפלאות ממנו, אלא כל חד וחד כפי ערך מדרגותיו, כפי שנתבאר לעיל בארוכה (ושמעתי מאחד שכך מובא במדרש שמחה [חולין] מהרבי ר' בונים זי"ע)

ועיין בפירוש הגר"א על משלי (י"ט-ג') שכתב, שכל אדם צריך לילך לפי מדרגתו ולא יקפוץ, ואז ילך לבטח, ע"כ. וא"כ אין שום ענין לעשות כמעשה הזולת (לחקות), וגם אם יעשה כמוהו לא יאיר אצלו הענין כמו שמאיר אצל זה שהוא ענינו המיוחד והבן (ועיין בס' בעש"ט על התורה בראשית עמוד התפילה במקור חיים אות קל"ד, ובס' ערבי נחל פר' עקב, ובמשמרת איתמר פ' לך לך).

ובגמ' (עירובין ס"ה ע"א) איתא: אמרי ל' לר' זירא: מחדרן שמעתך (לימודך צלול). אמר ל': דיממא ניגהו (שעסק בתורה ביום). אמרה ל' ברתיה דר' חסדא לר' חסדא: לא בעי מר מינס פורתא (לא צריך מר לישון מעט?) אמר לה: אתי יומא דאריכי וקטיני ונינום טובא (ומפרש רש"י: ימים שהוא בקבר, ארוך לישון וקטן לעסוק בתורה ובמצוות, ואז נישן הרבה). עוד שם: אמר ר' יהודה לא איברי ליליא אלא לשינתא (לא נברא הלילה אלא לשינה). אמר ר' שמעון בן לקיש לא איברי סיהרא אלא לגירסא (לא נבראה הלכנה, כלומר הלילה, אלא ללימוד התורה).

הנה כל דברי האמוראים הקדושים אמת המה, ואלו ואלו דברי אלקים חיים, אלא שכל אחד מהם השתמש עם הבריאה לפי מזגו וכחו, זה ישן כלילה כדי שיהיה לפניו יום צלול לעסוק בתורה, ולכן היו שמועותיו מחודדין, וזה העדיף את הלילה שאין בו שאון המטרדות וכיוצא באלו כל אחד לפי טבעו ותכונותיו, כפי שמתבאר שם בגמרא.

ועיין בספר נוצר חסד להרה"ק מקאמרנא זי"ע (אבות פ"ה) וזלה"ק: רבינו הק' מלובלין פירש שאין צדיק דומה לחבירו ואין בריה דומה לחברתה... זה דרכו ללמוד (בעיקר) בזוהר ובסודות התורה, ובם חשקה נפשו. וזה (בעיקר) בגמרא ופוסקים... וזה בפרישות מבני אדם ובשמירת הדיבור ביותר... ובא התנא להזהיר שכל אחד יהיה לו תפארת ממעשיו שאוחז את דרכו מבלי להניחו, כי זה שרשו ותיקונו. ועיי"ש מה שמפרש את דברי התנא "ותפארת לו מן האדם" – שהנהגה הקדושה של חבירו (גם) תהיה תפארת בעיניו.

להתנהג פשוט בדרך הישרה עד שתתברר הנקודה המיוחדת

ולעוכרא למעשה לאחר אריכות הדברים הנ"ל – הדבר ברור ללא כל ספק, שעד שמתבררת לאדם בסייעתא דשמיא דרכו המיוחדת לו – צריך להתנהג כפשטא דמתניתין "כל שתפארת לעושיה ותפארת לו

מן האדם" כפירוש הברטנורא "שיהיה נוח לו, ויהיו נוחים בני אדם ממנו, וזהו דרך האמצעי".

וזה כלל גדול לדורנו זה, בדור שהערבוביה גדולה ורבה עד למאד, ו"גם ערב רב עלה אתנו" בכלל וכפרט, וטשטושים וספקות רבים מלווים אותנו על כל צעד ושעל ובכל צד ופינה, ואין עוד נביא ולא אתנו יודע עד מה, ועל רובם של בני אדם עוברים דברים שלא יתוארו ולא ישוערו בגוף ובנפש וכו' כאשר יודע כל אינש בנפשיה, ומעט דמעט המה היודעים היכן הם עומדים ומה עיקר תפקידם המיוחד להם בזה העולם. לכן שומה עלינו להתחזק בתמימות בלימוד התורה ובעבודת התפילה וביראת חטא ובקיום המצוות אלו שבין אדם למקום ואלו שבין אדם לחבירו, ולהתעטר במדות טובות. כלומר לעשות את כל מה שיוכל בדברים הברורים ומבוררים לו היטב, ולהתחזק לעמוד על עמדו, ולא להתבלבל מזה שאינו מכיר עדיין את מקומו המדויק, ואינו יודע מהן סגולותיו וכשרונותיו ותיקונו המיוחד מאת יודע תעלומות. ובזכות קיום הוודאות יאיר לנו את הספקות. וגם עד אז, עד שתתבהר דרכו האמתית המיוחדת לו, ומי יודע אולי זה בעצמו היא העבודה שלו הרצויה מאד לפני המקום, דהיינו להמליכו ולייחדו גם מתוך בלבול וחסרון בהירות, כעין המובא (אמת ואמונה עמוד ט') מהרה"ק מקאצק זי"ע על המשנה "אל תאמר כשאפנה אשנה שמא לא תפנה" – כלומר, שמא התיקון המיוחד שלך הוא שלא תהיה מופנה, ותחטוף מה שתוכל גם אם המוח אינו פנוי וצלול כראוי...

ויאחז צדיק דרכו – כל צדיק ודרכו המיוחדת לו

ובענין הנ"ל כותב מוהרנ"ת בליקוטי הלכות דברים נפלאים (הל' שומר שכר הל' ב' אות י') וזלה"ק: ...ובמו שהאריך רבינו ז"ל לספר ולהפליג בגודל החילוקים בין הצדיקים הגדולים שהיו סמוכים בזמנינו שכולם הם מתלמידי הבעש"ט והמגיד זצוק"ל והיה שלום גדול ביניהם, ואעפ"כ היו מחולקים מאד בדרכיהם, שזה היה נוסע על המדינה

ודרש ברבים, וזה ישב בביתו, זה האריך מאד בתפילה והתפלל לפני התיבה בצעקות והתלהבות גדול, וזה התפלל בלחש... וזה הרבה בתורה יותר, וזה הרבה בצדקות ובפדיון שבויים... אף על פי שכולם ינקו מרב אחד. כי אי אפשר שכולם יהיו שוין, כי כל אחד עובד את השי"ת כפי מידתו וכפי שורש נשמתו, וזה עיקר שעשונו ית' שיש לו צדיקים וכשרים הרבה בעולם שכל אחד ואחד עושה לו נחת רוח ותענוג ושעשוע מיוחד מה שאין בחבירו, שזה בחינת ישראל אשר בך אתפאר, שהם כלולים מגוונים פניאין, כי אין הקדוש ברוך הוא עושה שני דברים שוים, רק כל אחד יש לו דרך ונתיב כפי שרשו ברצון העליון וכו', עכ"ל.

ומפורש הוא בחז"ל בילקוט שמעוני (איוב רמז תתק"ז) על הפסוק ויאחו צדיק דרכו (איוב י"ז ט') שכל הצדיקים תפסו אומנתם. ומפרט שם: יעקב - אמת, יוסף - חסידות, משה - ענוה, אהרן - שלום, עיי"ש עוד. ועיין בספר פרי הארץ באגרות הקודש (מכתב י"ג) מהרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע, וכונת דבריו היא, שכל צדיק כלול מכל המידות הקדושות, וכן כל מידה קדושה כלולה מכל המידות הקדושות, ברם כל צדיק נאחו במידה הקדושה שבשרשו, ושאר כל המידות נגרות ונכללות בו על ידי מידה זו, עיי"ש.

וזה סוד "שאין שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד" (סנהדרין פ"ט ע"א) כי הקדוש ברוך הוא ממשיך את שפע הנבואה לכל נביא משורש נשמתו המיוחד לו (כמבואר בס' שערי קדושה לרח"ו זלה"ה חלק ג' שער ו')

והשל"ה הקדוש בהקדמתו לספרו מביא את דברי חז"ל (ר"ה ל"ג): "הני עשרה מלכויות (שחקנו לומר בראש השנה בתפילת מוסף), אמר רבי: כנגד עשרה הילולים שאמר דוד בספר תהילים. רב יוסף: כנגד עשרת הדברות שנאמרו לו למשה בסיני. רבי יוחנן אמר: כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם - היינו כי כל אחד אמר כפי מידתו ודבקתו (ואלו ואלו דברי אלקים חיים) אלא שרבי מבית דוד קאתי - אמר

נגד יו"ד הילולים שאמר דוד. רבי יוסף "סיני" (ורבה עוקר הרים כמו שאמרו חז"ל ברכות ס"ד ע"א) – על כן אמר כנגד עשרת הדברות שנאמרו בסיני. רבי יוחנן – שופרא דר' יוחנן הוי מדוגמת שופרא דאדם הראשון שהיה תחילת בריאת מעשי בראשית – על כן אמר כנגד עשרה מאמרות, עכ"ל. (ועיין בליקוטי מוהר"ן ח"ב סימן ע"ג, מענין זה. ועיין שם מה שכתב רבינו בסגולת להיות רגיל באמירת תהילים, שיש בה כדי לפתוח לפני האדם את האור והשער השייך לו. עיי"ש דברים ערבים ומתוקים).

ועיין בהקדמת ספר "בעלי ברית אברהם" להמקובל האלקי רבי אברהם אזולאי תלמיד הרמ"ק זלה"ה, וז"ל: ודע שכל נשמה ונשמה יש לה חלק בתורה מה שאין לחברתה, והענין כי התורה ונשמתן של ישראל הם ענין אחד ובחינה שוה, והעד על זה כי התורה בתפארת כנ"ל, וכת"ת סוד ישראל שהם ס' ריבוא נשמות, אשר כפי כל אחד מהפירושים משם נתהוה שרש נשמה אחת מישראל, ולעתיד לבא כל אחד ואחד יקרא וידע כל התורה כפי הפירוש המגיע לשרשו אשר על ידו נקרא, עיי"ש עוד.

ומקבלין דין מן דין

...ובחינה הזאת שיש בו יותר מבחבירו הוא משפיע ומאיר ומעורר לב חבירו, וחבירו צריך לקבל התעוררות ובחינה הזאת ממנו... וגם צריך כל אדם לדבר עם חבירו ביראת שמים, כדי לקבל התעוררות בלבן מהנקודה שיש בחבירו יותר ממנו, כמו שכתוב ומקבלין דין מן דין (שם).

ובסימן קפ"ד מביא רבינו כהאי לישנא: כשאחד מדבר עם חבירו ביראת שמים נעשה אור ישר ואור חוזר, ע"כ. כלומר, כשאחד מדבר עם חבירו ביראת שמים, כגון כשאומר לו דיבור מאיר מחז"ל, או דבר מוסר

מספר קדוש שראה, או רעיון והרגש של עצמו מהאמונה הק' בהשי"ת ובתורתו הק' או מיראת חטא או ממידה טובה, וחבירו מתעורר מזה, הרי זה נקרא אור ישר מהמשפיע להמקבל. ומדרך הטבע, כשהמשפיע מרגיש שהמושפע התעורר, אזי המשפיע מתעורר יותר, נמצא שהאור האיר שוב מהמושפע למשפיע, וזה נקרא אור חוזר. ועיי"ש שלפעמים מקדים האור חוזר להאור ישר, ר"ל שאם המושפע יש לו מוח קטן וטרם הבין דברי המשפיע, עם כל זה המשפיע התעורר כבר מדבריו שדיבר לחבירו הגם שחבירו עדיין לא התעורר. וזה נקרא שהאור חוזר קדם את האור ישר (עיי"ש שיש בכעין זה בכתבי האר"י ז"ל בסוד האורות הנשפעים בעולמות עליונים).

ובליקוטי מוהר"ן (ח"ב סימן ז' אות ד') כותב: "וכל אדם יכול לקיים זאת להעמיד תלמידים. כי כששנים מדברים יחד ביראת שמים, אזי כשאחד מאיר לחבירו באיזה דיבור, נחשב חבירו אצלו בבחינת תלמיד. ולפעמים נעשה להיפך, דהיינו כשאחר כך הוא מקבל מחבירו איזה דיבור אזי נעשה הוא בבחינת תלמיד לגבי חבירו, עכ"ל (ונראה שכאן גם מה שמקבל מחבירו הרי זה נקרא אור ישר, כי הלא הוא בזה כתלמיד לפני חבירו - ועיי"ש דברים ערבים ונפלאים מהתיקונים הנעשים מזה).

המלכת את חברך עליך?

והנה איתא בחז"ל (מובא בראשית חכמה בשער היראה פרק י"ב) שלעתיד שואלים לאדם אם המליך את חבירו עליו, עיי"ש. ומובא בחובת הלבבות (שער הכניעה פרק י'): "שאלו לאחד החכמים כמה זכית להיות אדון לכל בני דורך? והשיב: שמעולם לא פגשתי אדם שלא ראיתי בו מעלה יתירה עלי" (כלומר, תמיד ראיתי בכל אדם מעלה שאין בי) [ומידה זו גרמה לו להכניעה, ללימוד ולהשתלמות מכל אדם ואדם עד שזכה למה שזכה].

כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם (משלי כ"ז)

ונראה מזה שכל האורות וההשפעות הנמשכים מהבחינה של "ומקבלין דין מן דין" המוזכר בדברי רבינו, מאירים בשלמות רק לפי ערך מידת ההכנעה והערכה שיש לו לגבי החלק הטוב של חבירו. כי אם ההשפעה מעורבת עם רמות רוחא והתנשאות, ומידי פעם מתגנבים מחשבות זרות של גאות בלבו שהוא "בעל השפעה", או שכוונתו בדיבוריו היא להראות חכמתו ורוב תבונתו ורוחב ידיעותיו – אזי חבירו קולט יחד עם דברי החז"ל גם את אותה התרברבות המעורבת בתוך דברי המשפיע בעת דברו, והתוצאה היא שאף המושפע מתעורר לגבהות רוח, וגם הוא מתאמץ להראות לחבירו הדובר אליו את ה"ישות" שבו, וכי יש בו חכמה ותבונה ודעת. וכשחבירו המשפיע שומע דבריו עם הגבהות המעורבת בהן, הוא נשפע יותר ויותר להראות לו שהוא עולה עליו, ומראה לו שוב עוד ידיעות נרחבות וכו' וכו', וחוזר חלילה... כל אחד רוצה להתנשאות על חבירו ביתר שאת ויתר תוקף ועוז, והתוצאה היא שכשנפרדים אחד מחבירו הרי שניהם יחדיו במקום לקבל אור ישר ואור חוזר – נשארו בלא כלום. כי הגאווה העלימה את את כל הדברי תורה שנדברו ביניהם ואת ההתעוררות דקדושה שהיתה אמורה לבוא בעקבותם.

אמנם אם כוונת המשפיע מלווה באהבת אמת לחבירו, ודורש טובתו, להטעימו טעם מתיקות ועריבות הקדושה, או לסייע בידו ליישר מידותיו, למען ייטב לו לנצח, ומוכנע לפניו ברצון לשמוע ולהשתלם גם מהאור האמת והנכון שיש בחבירו מה שאין בו, אזי חבירו גם הוא מקבל את דבריו באהבה, ונכנע גם הוא אליו, כי האיר בו רוחו. וא"כ על ידי מה שחבירו משיבו ומוסיף על דבריו – מתעלה גם הוא, ושניהם מתברכים מברכת ה' אשר עליהם, וכאורו רואים אור.

ורעיון זה, בענין ההכנעה לפני חבירו, ראיתי אחר כך בספר "הבעל שם טוב על התורה" (פ' תשא אות ט"ו מספר אור החכמה) משולב במשל

נאה, וז"ל: "בשם הבעש"ט נשמתו בגנוי מרומים, כשאדם עומד אצל מים, נראה הצל שלו גדול על המים, וכשהאדם מרכין את עצמו כן הצל נעשה קטן עוד יותר, עד שכשהאדם משים הפנים שלו על המים, אזי בא גם הפנים של הצל נגד פנים של האדם. כן לב האדם לאדם [כמ"ש במשלי כ"ז כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם] כשאדם חושב עצמו שהוא גדול, אזי חבירו ג"כ גדול. וכשהאדם מקטין את עצמו לפני חבירו אזי גם חבירו מקטין את עצמו, עד שהקטנות הוא שלא יוכל יותר להקטין, ואז חבירו ג"כ עושה כן, ואז נעשה בהם השיווי, ונעשה בהם שיהיו שווים".

והבעש"ט זי"ע מעלה ענין זה גם כלפי השי"ת, כביכול, וזהו המשך דבריו שם:

ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים

"וזה שנאמר אצל משה (שמות ל"ג י"א) ודיבר ה' אל משה פנים אל פנים כאשר ידבר איש אל רעהו. ר"ל לפי הקטנות של איש נגד חבירו כן חבירו הוא ג"כ קטן, ונעשים שווים פנים בפנים, כן משה מאחר שהיה מקטין את עצמו נגד הכורא ברוך הוא, כן כביכול הקטין את עצמו נגד משה, ודיבר עמו פנים אל פנים, נמצא פנים של הכורא (כביכול) הוא כמו הצל שנעשה לפי ערך הפנים של משה. וזו המדריגה [ר"ל להמשיך אצל הכורא בחינת אשכון את דכא במידה כזו של פנים בפנים ממש כביכול] אין יכול שום אדם רק משה שהוא הדעת", עכ"ל.

ועיין ענין זה בליקוטי מוהר"ן (ח"א סימן רי"ט) על הפסוק (ירמי' כ"ג) אם יסתר איש במסתרים וגו' – כשאדם מקטין את עצמו אז השי"ת ג"כ מקטין את עצמו, אבל כשהאדם מתגאה אזי השי"ת ג"כ מראה גאוותו וגדלו ועיי"ש. וזה, "ה' מלך גאות לבש", "ה' מלך" – היינו כשרצה השי"ת לגלות מלכותו, אזי "גאות לבש" – שהלביש וצמצם את גאוותו, והקטין את עצמו כביכול (כדי שנוכל להשיגו)

עכ"ל. ועיין בהקדמת ליקוטי מוהר"ן "כי המכסה הוא הגילוי" ואכמ"ל. וכן מובא מהרה"ק ר' אברהם מקאליסק זי"ע בספר פרי הארץ (מכתב י"ג) וז"ל: "וכן אחד יכול להעלות את חברו וכו', אבל אינו יכול להתעלות על ידו כי אם בהקטין עצמו לפניו. כי יש בכל אחד מה שאין בחבירו, ואפילו אם אחד גדול מחבירו יש מידה אחת שהשני גדול הימנו בה, ובהקטין עצמו לפני חברו, אפשרות הדבר שימשכהו חברו להעלותו אל הטוב ההוא", עכ"ל.ק.

1234567 n"m

שלח לחמך על פני המים

עוד צריך האדם לדעת, ובפרט מי שעוסק בהשפעה ובהדרכה, שאמנם בדרך כלל בשעה שהאדם מיטיב עם זולתו גורם הדבר לחיזוק קשרי הידידות שביניהם, וזה מעורר רצון להכרת הטוב להשיב לו טובה כגמולו, אשר זה רצוי מאד ומועיל בענין הקשר שבין חברים, אך יש שעצם עשיית הטובה תגרום לתוצאה בלתי רצויה, מהסיבה שמקבל הטובה יחד עם קבלת הטובה – מתחיל להרגיש שהוא חייב (שולדיג) לחבירו המשפיע לו את הטובה. והרגשה זו של שעבוד חוב של הכרת הטוב והערכה של כבוד וכדומה, גורמת לא פעם להתרחקות בין שני ריעים וידידים משכבר הימים.

ובאמת ההרגשה הזאת הלא טובה באה כתוצאה מכך שעשיית החסד לא נעשתה בכוונה טהורה בשלימות להיטיב עם זולתו, ולא התכוון בפשיטות לקיים מצוות בוראו שצוה לגמול חסד לברואיו. אשר מיד מרגיש בכך מקבל הטובה, וגורם לתוצאה שלילית.

ובכן, העצה היעוצה לכך, היא על דרך האמור לעיל, שבעת עשיית הטובה לא יחשוב על עצמו ותועלתו כלל, וכל שכן שלא יראה פנים כאילו הוא זקוק לתשלום וגמול כל שהוא על הטובה, וגם לא יראה לחבירו מקבל הטובה כי הוא משפיע עליו טובה עכשו, אלא יחשוב אך ורק מענין המצוה החשובה של גמילות חסד וחשיבות עשיית טוב בין אדם לחבירו, והיינו שבעת עשיית הטובה הוא חושב אך ורק